

DIN VREMI MAI VECHI SPRE PRAGURI NOI

Ionel Hozac

Răsfoind cărțile am aflat printre alții pe scriitorul tecucean Gabriel Drăgan care în volumul său de versuri “Trofee de aur” are o poezie intitulată “Sub cer moldav”, din care cităm: - Pe-aici, de iei și strângi din arătură, // O mână de pământ mai voinicește, / / Îl vezi cum mustul darnic din natură, // Se prinde-n palme umed și svâcnește... Pe aici sunt stoluri de sitari în plaur, // Și dealuri gârbovite de podgorii, // ... Biserici vechi de strajă peste sate, // Cu vremea-n mușchiul verde pe șindrilă, // Și-n vârf de turlă țuguiate-n zare, // Stau crucile plecate într-o rână, // În semn de veghe-a binecuvântare, // Spre morți uitați de veacuri sub țărână”//...¹

Ceea ce spune Gabriel Drăgan, mai cu seamă în ultimul vers, constituie metaforic vorbind, pragul de unde începe măsurătoarea secolelor și a infinitului existenței necunoscute căci, așa cum glăsuiește “maître” Voltaire “Timpul este un uriaș ce merge cu pași mari”

Astfel contemplând și învățând istoria, este obligatoriu să ne cunoaștem trecutul ,căci pe această insulă bătută de valuri - cum o spunea cu un secol în urmă publicistul și corespondentul în România al ziarului “*Journal des Débats*” francezul Jules Brun, milioane de mâini și suflete se îmbrățișau și strigau în aceeași limbă de o parte și de alta a Milcovului “eu sunt român”

Parafrazând ideea aceuiași gazetar care scria : “Ce este deci această națiune, ce a venit să-și ceară... dreptul său de cetate europeană” ² oare nu avem sentimentul că peste secole vremile se reântălnesc pe același fundal politic de concept unitar european?

Neândoielnic este și faptul, continuă autorul, că occidentul își amintește de Ștefan cel Mare al Moldovei și de Mihai Viteazul, precum și de alți voievozi români ce au dus lupta milenară contra dușmanilor. “Umilită și jefuită”, România nu a fost niciodată pașalâc turcesc, iar revoluția din 1848 a fost îndreptată nu contra Porții, ci împotriva Rusiei, devenită din 1827 putere protectoare.

Referindu-se la Moldova, Dimitrie Cantemir scrie în a sa “*Descriptio Moldaviae*” că înconjurul ei “este de 237 de ceasuri de mers sau 711 mile italiene... “Odinioară însă, când Basarabia nu era încă ocupată de oaste turcească și tătarască, Moldova avea 27 de ceasuri în circuit sau 822 de mile”.³ Între cele nouăsprezece ținuturi ale Moldovei se număra și cel al Vasluiului, “altă dată scaun al domnilor, ale căror case se mai văd și astăzi acolo”.⁴

Jules Brun menționează vestitele podgorii din Cotnari și Nicorești precum și minunatele mănăstiri, Iașul și biserica de la Trei Ierarhi.

Înainte însă de a vorbi despre Dimitrie Cantemir “cel încărcat cu atâta cultură... care a plecat de la noi, dar nu ne-a uitat niciodată”...⁵ nu putem omite să amintim de spătarul Nicolae Milescu, cel născut în pământul Vasluiului la 1638, cărturarul și marele călător al aceluși secol. Contribuția lui în ierarhia culturii este marcată prin numeroase traduceri începând din 1661, ai clasicilor literaturii bizantine și colaborarea în 1688 la traducerea Bibliei datorată fraților Radu și Șerban Greceanu și care, cu câțiva ani înainte (1675 - 1678) întreprinsese faimoasa călătorie în țara țăitailor fiind, indiferent de apartenența socio - politică a acelor ani, un sol al țării de origine.

Până în secolul al XVII-lea atmosfera occidentală pătrunsese rar societatea țărilor

române, constituind oarecum apanajul influențelor bizantine și răsăritene ca organizare generală a cadrului social. Cu timpul, când apusul se insinuase cu mai multă insistență la curțile domnești, iar boierimea se familiarizase treptat cu modelul noilor inspirații din vest, sfera obiceiurilor și mentalităților s-a lărgit apreciabil, în așa măsură încât petrecerile cu bal erau apreciate și cu plăcere frecventate.

“După exemplul dat de prinți, marii boieri, și apoi și cei mai mici au început să-și deschidă casele, să primească invitați, să-și lumineze mai bine încăperile, să le înfrumusețeze cu oglinzi și mobile luxoase, cu plante de seră și să dea baluri strălucitoare. Ba chiar negustorii de frunte, ținându-le le pasul, făceau adesea cheltuieli mai mari decât le permiteau mijloacele...”⁶.

În Moldova, la Iași, după Paști, toată lumea se îndrepta spre colina Cetățuia unde în acordurile muzicii scripcarilor și țambalagiilor, se întindea masa la iarbă verde. De o parte dansurile săltărețe, iar de alta horele făceau să tremure pământul. Către amurg venea domnul călare și descălecând se așeza într-un fotoliu din fața cortului luând astfel parte la distracțiile populare. Doamna cu fiicele și curtea înaltei aristocrații feminine soseau cu trăsurile, întreg alaiul oprindu-se la mănăstirea Socola și privind chermizele de la înălțime.

Pe vremea fanarioților, aceștia își aduseseră din Turcia pehlivani arabi sau indieni ce “făceau tot felul de nebunii și minunate jocuri necunoscute locuitorilor țării. Unii săreau cu capul în jos peste opt bivoli așezați la rând unul lângă altul, alții mergeau repede peste o frânghie întinsă... sau își aruncau tichiile în aer care recăzând se transformau în alte bonete”⁷.

Domnii se întreceau în a avea în jurul lor cei mai renumiți pehlivani pentru a se fâli în ochii boierimii de seamă. Acest obicei, s-a răspândit și la marii boieri ce începură să aibă bufoni printre care trei au fost vestiți.

“Primul dintre ei era Prințul Zamfir, prietenul intim și nedespărțit al banului Filipescu. Fusese mai înainte negustor având propria-i croitorie în preajma Bărăției, ulterior declarându-se public bastardul Mariei Tereza și în consecință fratele lui Iosif al doilea și a lui Leopold de Austria. La moartea împăratului Iosif, spunea că renunțase la drepturile sale pe care le cedase fratelui său mai tânăr, și aceasta din afecțiune față de Filipescu pe care nu-l putea părăsi. Mai mult vârstnic decât tânăr, slinos... având mustață rasă și pantaloni de nanchin galben băgați în cizme ungurești cu pinteni, o vestă raiată, un frac maro cu nasturi de metal cu stemă imperială, o legătură roșie în care intra toată bărbia până la gură, și care (legătura) permitea trecerea celor două colțuri țepoase ale cămășii. Din buzunarele vestei atârnav zornăind de-a dreapta și de-a stânga două lanțuri groase cu chei și brelocuri”⁸.

Un altul era Zgabercea, zis “Făt-Frumos”, spân, slab, ofilit, având trei fire de păr în barbă, cocârjat, de talia unui copil, dar de o deosebită eleganță.

Iar apoi Manea, protejatul lui Dimitrie Ghica, “cărui toată lumea îi zicea nebunul și care nu râdea niciodată. Parcurgea străzile urlând “să moară toată lumea toți boierii și Manea să rămână singur”. Arunca cu pietre dacă cineva îi făcea vreo observație. Și cu toate acestea era generos și milos dând totul săracilor, nerămânându-i uneori decât o camasă. Nimeni nu știa de unde era. Era foarte discret și cinstit. Când banul Ghica vroia să ajute un nefericit, făcea apel la Manea, încredințându-i ce voia să dea, având certitudinea că obolul său nu va fi deturnat”⁹.

În această lume, ca de altfel și cea de azi când discrepanțele sociale, moravurile, bolile și nevoile sunt ca și atunci deschise pe trupul umanității, trebuie să facem totuși o evidentă deosebire între pehlivanii domnești sau boierești, a căror menire era să desfete oamenii și acești infirmi mintali despre care am vorbit și pe care i-a marcat poate ereditatea târzie, viciul ori poate însăși societatea în care trăiseră. Aceștia nu sunt pehlivani, deși s-a răs pe seama lor, dar aceste zâmbete au fost și rămân amare.

Pentru a șterge măcar o clipă umbrele acestor neguri, să trecem peste pragul a două secole și să-i dăm cuvântul lui Alexandru O. Teodoreanu, acela pe care literatura și dulcele grai al Moldovei l-a cunoscut și botezat sub numele de Păstorel. În "Hrōnicul măscăriciului Vălătuc", lucrare premiată de Academia Română pentru frumusețea limbii binecuvântate a celor vechi, aflăm la începutul volumului o predoslovenie în care autorul se referă la cu totul altfel de ghiduși, nicidecum la pehlivani importanți, ci sugubăți gata să denunțe racilele sociale ale vremii, fără a ține seama de orânduiri ierarhice. Elementul unor puncte oarecum apropiate de sensibilizare a auditorului și tangența omonimică dintre Manea cel amintit și pârâciosul măscăriciului moldovean, ne-au condus la ideea, dacă o putem numi astfel, o întrepătrunderii dintre veacurile vechi și noi, căci iată: "În Hronic, vel postelnicul Bulbuc// Ce-au scris cu cinste și cu adevăr, // Au pomenit la curtea lui Ciubăr, // de-un măscărici anume Vălătuc. // Era ghiduș, isteț în toate cele // Și vesel peste poate măscăriciul, // Da-nțepător la glumă ca ariciul // și nu cruța bătrânele giubele. // Când se-mbăta pe toți îi lua-n răspăr // Și veșnic era beat, pe cât se spune, // Ci strajă gurii lui neștiind pune // Și lui Ciubăr el i-a spus Ciubăr. // Iar Manea ce băuse trei ocale, // Cum nu avea se vede altă treabă, // În capul mesei s-au și dus în grabă // De l-au pârât pe loc Măriei sale. // Făcutu-s-au Ciubăr ca sfecla //..."

Și cum firele spirituale ale adevăratei poezii se întâlnesc împletindu-se uneori, replica n-a întârziat sub titlul "Colind pentru Vălătucul Măscărici" a lui Impy Matheescu.

"Azi când prinzi în Salba vieții/ Înc-un galben cât un an, // Nu-ți mai plâng letopisetei // Și nici Leana în rădvan. // Hai grăbește, Vălătuțe, // Că mi-i gâtul ca arșița, // Nu-l lăsa să se usuze, // Șezi colea, șezi cu domnița. // Prinde-i zâmbetul în salbă // Cu fir roș de voie bună, // Să topim o noapte albă, // Cu paharnicul Furtună. //

Câteodată societatea a fost și este prea plină de urătenii, patimi și greșeli care murdăresc schilodind viața atât individuală cât și în ansamblul ei și atunci, nemaiputând vorbi de adevăr, demnitate și onestitate, a fost necesar să se recurgă la alte forme de îngrădire, printre care vorba și scrisul au avut un rol însemnat. Astfel s-au născut teatrul, critica, satira și alte diverse moduri de exprimare.

Jonathan Swift, scriitor de origine irlandeză, folosea adesea, încă de la începutul secolului al XVIII-lea, arta pamfletului denigrând anumite vicii ale timpului. "Satira, spune Swift, ar fi după unii cel lesnicios tăiș al vorbei de duh, eu însă socot că poate fi și altcumva, mai cu seamă la vremuri grele: căci a satiriza bine pe un ticălos cu purtări subțiri, e tot atât de greu ca și să lauzi cum se cuvine pe un om înzestrat cu virtuți alese. E adevărat că și una și alta merg strună ori de câte ori e vorba de unii ce nu strălucesc prin nimic aparte."¹⁰

În spațiul aceleiași gen de analiză critică se conturează și mărturiile scrise ale lui

Antioh Cantemir, fiul deosebitului învățat Dimitrie Cantemir. Vom cita spre exemplificare numai câteva din cugetările publicate în "Satyres de monsieur le prince Cantemir avec l'histoire de sa vie", 1749, ale acestui subtil observator care a fost Antioh, din cuprinsul lor desprinzându-se nota ironică la adresa societății în general raportată la subiecții în cauză. "Cel ce se prețuiește mai presus de alții, își atrage mai mult dispreț decât laude" "Căutăm cu siguranță glorie pe un drum unde n-a existat vreodată o urnă. Cu toate acestea ne fâlim de a o fi găsit" "Plăcerea îi trecătoare, suferința din contra este îndelungată"

Sigur, se puteau menționa foarte multe alte argumente de comparație tematică, șocotim însă, dând cu regret ocol marelui Caragiale, că a venit vremea să ne întoarcem la Vaslui a cărui meleaguri ne-au dat pe neuitatul Constantin Tănase și Cărbușul lui, care încă și azi veghează din bronzul efigiei funerare amintirea și adâncă pace a trecutului.

Ori de câte ori trecea cu ocazia turneelor prin Vaslui, nu uita să viziteze școala primelor sale clase primare și să dea o fugă la Dobriceni unde ctitorise un mic așezământ de învățătură. La spectacolele de seară aproape toți vasluienii intrau gratuit. De acest avantaj se mai bucurau în general mulți studenți din centrele universitare:

"Spuneți lui Maican să vă dea drumul, și în același timp ridica două degete către Maican, care... răspundea prompt "s-a făcut". Într-o seară apărură deodată printre studenți și o bătrânică modest îmbrăcată. Ridicând ochii către ea Maican o întrebă: Dumneata?"

Bătrâna se pierdu un moment, dar zărindu-l ceva mai departe pe Tănase, prinse curaj și răspunse prompt: - Stodentă, maică, stodentă".

Ehei, dar asta a fost odată!

Iar acum pentru că la Vaslui au început a se îngrămădi la cele porți ale gândului, aducerile aminte din vremi mai vechi și altele mai noi, să ne îngăduim ca "precum pe la Vaslui// ca-ntâi , astăzi miare nu-i// și inimile-n astă țară// s-au făcut o marfă rară...//"¹² să rostuim așa cum făcut-a Păstorel viața la porțile timpului.

"În urma ta pe uliți vechi... mă strecuram.../ Plecau cocori... în zări de fum... se întomna...//... Treceau drumeți... treceau grăbiți... era trâziu.../Iar prin ogrăzi... țipau stejari... sub fereastră...//... Pe urmă luna... frunze moarte... surd tumult...// Și chipul tău... în discul ei... s-a oglindit.../ Mi-ai aruncat... un trandafir... îngălbenit... atât a fost atâta tot ... demult... demult"

NOTE

1. Gabriel Drăgan, *Trofee de Aur - Poezii*, București, 1937, p. 32.

Gabriel Drăgan s-a născut în 1904 la Nicorești. A învățat la Nicorești și Focșani, iar Facultatea de litere și filosofie la București. Debutează în 1923 la "Reformatorul" din Piatra Neamț, fiind ulterior în același oraș redactor la "Telegraful". Scoate revistele "Freamătul" (1925 - 27) și "Reacțiunea Literară" (1933 - 35). Scrie sub pseudonimele Petru Soltuz, Savel Bornar. Opere: "Pe frontul Mărășești învie morții", "Istoria literaturii române", (1936), "Forțele naționalismului creator", (1937).

2. Jules Brun, *La Roumanie actuelle*, p. 1.

Jules Brun, publicist francez s-a născut la Lovède în 1852. Venit la noi a fost corespondentul ziarelor "Figaro" și "Le Temps". A scris diverse articole și cărți: "Histoire de la ville de Bucarest" (1821 - 1856), "La Roumanie actuelle" -

comunicare ținută în 1897 la Societatea de geografie comercială din Paris, "*Sonnets roumains*", "*L'art religieux au musée de Bucarest*", (1902).

3. Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Ed. Academiei 1973, p. 61.

4. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 75.

5. N. Iorga, *Originalitatea lui Dimitrie Cantemir*, p. 29.

6. Jules Brun, *mss.* fr. 83, p. 97.

7. Jules Brun, *mss.* r. 83, p. 105.

8. Jules Brun, *mss.* fr. 83, p. 106.

9. *Ibidem*, *mss.* fr. 83, p. 106

10. Jonathan Swift, *Povestea unui poloboc*, București, 1971, p. 370.

Jonathan Swift născut în Dublin la 1667 face studii clasice și de teologie fiind numit în 1713 decan al catedralei din acest oraș. Desfășoară o intensă activitate de scriitor: "*Povestea unui Poloboc*" și "*Bătălia cărților*" în 1704, "*Jurnal pentru Stella*" la 1710, etc. Cea mai răspândită operă a sa este "*Călătoriile lui Gulliver*" (1726), de altfel singura care pentru care a primit 200 de lire de la Librarul său, prima ediție epuizându-se într-o săptămână. Ediția completă a lucrărilor lui a fost realizată în 1735 de librarul George Faulkner, după care urmează declinul sănătății lui Swift și decesul din 19 octombrie 1745. Este înhumat în catedrala Saint Patrik din Dublin.

11. Ioan Massof - Radu Tănase, *C. Tănase*, Editura Muzicală, București, 1970.

12. *Calendar pentru români*, 1851.